

Sürdürülebilir Turizm Gerçekten Sürdürülebilir Mi?: Sürdürülebilir Turizme Yönelik Eleştirel Değerlendirmeler

Is Sustainable Tourism Really Sustainable?: Critical Evaluations Towards Sustainable Tourism¹

Savaş Evren², Emine Şimşek Evren³, A. Celil Çakıcı⁴, Onur Çakır⁵

Öz

Bu çalışma, sürdürülebilir turizm olgusuna yönelik eleştirileri ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle, literatür taraması gerçekleştirilmiş ve sürdürülebilir turizme yönelik eleştirileri içeren çalışmalar derlenmiştir. Ardından, bu çalışmalarda ortaya konan temel eleştiri noktaları sistematik literatür incelemesi yöntemiyle incelenmiş ve bu eleştiri noktalarından hareketle sürdürülebilir turizmin temel eleştirel boyutları ortaya konmuştur. Bu çerçevede, sürdürülebilir turizme yönelik eleştirilerin beş ana boyut altında ele alınabileceği anlaşılmıştır. Bu boyutlar; ikiyüzlülük, belirsizlik, yanılgı, teori-pratik uyumsuzluğu ve literatür yetersizliğidir. Bu kapsamda, mevcut uygulamalardaki riyakârlıklar, kavramsal ve anlamsal belirsizlikler, insanların odak noktasını farklı yönler çeviren yanılgılar, teorilerin pratiğe uyarlanamamasıyla oluşan uyumsuzluklar ve literatürün eksik yönleri değerlendirilmiştir. Sürdürülebilirliğin sadece bir pazarlama aracı olarak kullanılması, sürdürülecek şeyin ne olduğunun muğlaklığı, endüstrinin sürdürülebilir söylemlerle hedef saptırması, teorilerin bir türlü pratiğe geçmemesi ve araştırmaların sayısının hızla artmasına rağmen incelenen konuların hep aynı kısır döngüye çıkması temel eleştiriler olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Eko-turizm, Eleştirel Değerlendirme.

Abstract

This study was carried out in order to reveal a criticism about the phenomenon of sustainable tourism. In this context, by reviewing the existing literature, the studies conducted on sustainable tourism criticisms were collected. Then, the criticism points revealed in these studies were determined with the method of systematical literature review, and based on these criticism points the main criticism dimensions of sustainable tourism were identified. In this context, it has been understood that there are five dimensions regarding to sustainable tourism criticisms. These dimensions are hypocrisy, vagueness/ambiguity, delusions, theory-practice inconsistency and inadequacy of literature. In this context, the hypocrisies in current practice, conceptual and semantic ambiguities, the delusions that shift people's focus in different directions, the inconsistencies that arise from the inability of the theories to adapt to practice and the missing aspects of the literature have been evaluated. Using sustainability only as a marketing tool, ambiguity of what is to be sustained, industry's misdirecting with sustainable discourses, theories that do not turn into practice, and vicious circles in examined themes despite the growth in number of studies were identified as main criticisms.

Keywords: Sustainable Tourism, Eco-tourism, Critical Evaluations.

Araştırma Makalesi [Research Paper]

JEL: L83, Q01, Z32

Submitted: 02 / 09 / 2019

Accepted: 14 / 10 / 2019

¹ Bu çalışma, 20-22 Eylül 2018 tarihleri arasında düzenlenen II. Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Kongresinde aynı başlıkla sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, savasevren@gumushane.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4558-9720>.

³ Doktora Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, eminesimsekevren@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9531-5261>.

⁴ Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, celilcakici@mersin.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9192-1969>.

⁵ Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, onurcakyr@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8363-0324>

Giriş

Sürdürülebilirlik konusu, 1970'lerde çevreye verilen zarar ve sosyal adaletsizlikle ilgili oluşan farkındalığa paralel olarak literatürde sıklıkla incelenen bir konu haline gelmiştir. Turizm alanında da, özellikle kitle turizmin yarattığı betonlaşma ve doğa tahribatına bağlı olarak, sürdürülebilirlik konusu "sürdürülebilir turizm", "sorumlu turizm", "ekoturizm", "minimum etki turizmi" vb. kavramlar çerçevesinde incelenmiştir (Swarbrooke, 1999: 14). Turizm literatüründe sürdürülebilirlik çerçevesinde yürütülen çalışmalar uzun süre teorik incelemelerle sınırlı kalmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak sürdürülebilir turizmin ne olduğu tartışılıp, genel tanımlar üzerinde durulmuştur (Garrod ve Fyall, 1998). 1990'ların sonlarıyla birlikte ise farklı destinasyonların sürdürülebilirliği çerçevesinde yürütülen görgül araştırmalar yapılmaya başlanmıştır (Tosun, 2001; Caalders vd., 2003; Buchsbaum, 2004; Wu, 2009; Varnacı Uzun, 2012).

Görgül çalışmalarla irdelense de, sürdürülebilir turizm kavramı, ortaya atıldığı günden itibaren tartışmalı bir kavram olagelmiştir. Bu kapsamda bazı araştırmalarda, sürdürülebilir turizm olgusuna yönelik eleştirel değerlendirmeler de gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, olgunun kendisine yönelik teorik tartışmalar, uygulamaya yönelik eleştiriler ve sürdürülebilir turizm konusundaki literatüre yönelik eleştiriler dikkat çekmektedir (Liu, 2003; Robinson, 2004; Sharpley, 2010). Bu çalışmada, literatürde yer alan sürdürülebilir turizme yönelik bu eleştirel çalışmaların derinlemesine incelenmesine dayalı olarak, sürdürülebilir turizmin temel eleştirel noktalarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda, bahsi geçen araştırmaların ortak noktalarından/bulgularından hareketle sürdürülebilir turizme yönelik eleştiriler beş başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar; ikiyüzlülük, belirsizlik, yanlıgı, teori-pratik uyumsuzluğu ve literatür yetersizliğidir. Çalışmanın sürdürülebilir turizmin temel eleştirel noktalarını ortaya koyarak, sınırlı literatüre katkı sağlayacağı ve sektör profesyonellerine sürdürülebilirlik uygulamalarını gözden geçirmeleri için bir dayanak sunacağı düşünülmektedir.

1. Sürdürülebilir Turizmin Temelleri ve Çerçevesi

Ülkeler 1970'lere kadar hem yenilenebilen hem yenilenemeyen kaynakları bilinçsizce tüketmişler ve gelişimin sadece ekonomik boyutu ile ilgilenmişlerdir. 1970'li yıllara gelindiğinde gelişimin sadece ekonomik değil; sosyal ve çevresel boyutunun da olduğunu fark ederek doğal çevrenin korunması ve toplumsal adalet çerçevesinde bir ekonomik gelişimin sağlanmasının gerektiği bilincine ulaşmışlardır. Böylece klasik gelişme anlayışı yoğun eleştiriye uğramış ve sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı, ilk olarak 1972 yılında Stockholm'de yapılan Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu toplantısında gündeme gelmiştir. Toplantı sonunda yayımlanan Stockholm Bildirgesinde "insan çevresinin geliştirilmesinin ve korunmasının insanların refahını ve tüm dünyadaki ekonomik kalkınmayı etkileyen esas konu" olduğu belirtilmiştir. Fakat sürdürülebilirlik kavramı, 1987 yılında yayımlanan Bruntland Raporu'nda (Ortak Geleceğimiz) bugünkü anlamıyla kullanılmıştır. Bu raporda sürdürülebilirlik, "bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinden ödün vermeyen kalkınma" şeklinde tanımlanmıştır (Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987).

Sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi ile kitle turizminin gelişimi arasında bir paralellik kurulabilir. 1970'li ve 1980'li yıllar turizm açısından önemli yıllar olduğu bilinmektedir. Bu yıllarda, kitle turizminin hızlı bir şekilde gelişmesi ve bu gelişimin kontrolsüz bir şekilde olması birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Bu problemler arasında; çevresel tahribat, sosyo-kültürel çöküş, eşit olmayan gelir dağılımı ve hatta çeşitli hastalıkların yayılması gibi birçok sorun sayılabilir (Mowforth ve Mun, 2003: 90). Bu sorunların baş göstermesi, turizm araştırmacılarını harekete geçirmiş ve sürdürülebilir turizm sıklıkla tartışılan bir konu haline gelmiştir (Garrod ve Fyall, 1998). Sürdürülebilir turizm konusunda hemfikir olunan bir tanım bulunmadığını belirten Swarbrooke'a (1999: 13) göre sürdürülebilir turizm "geleceğin turizminin bağımlı olduğu kaynakları yok etmeyen, bilhassa fiziksel çevre ve yerel halkın toplumsal dokusuna zarar vermeyen ve bununla birlikte ekonomik olarak uygulanabilir olan turizm biçimidir". Bu tanımda yazar, sürdürülebilirliğin üç boyutunu da (sosyal, ekonomik, çevresel) vurgu yapmıştır. Telfer ve Sharpley (2008: 43) ise sürdürülebilir turizm konusundaki kafa karışıklıklarını gidermek amacıyla bazı temel ilkeler ortaya koymuştur. Tablo 1, sürdürülebilir turizmin ilkelerini göstermektedir.

Tablo 1. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri

<ul style="list-style-type: none">❖ Doğal, kültürel ve sosyal kaynakların sürdürülebilir kullanımı önemlidir. Bu yüzden turizm planları çevresel sınırlar içinde doğal ve insan kaynaklarının uzun vadeli ve uygun kullanımı dikkate alınarak yönetilmelidir.❖ Turizm planlaması, geliştirilmesi ve yönetilmesi ulusal ve yerel sürdürülebilir kalkınma stratejilerine entegre edilmelidir.❖ Turizm, çevresel maliyetleri ve faydaları dikkate alarak, yerel ekonomik faaliyetlere geniş bir yelpazede destek olmalı, ancak bir bölgenin ekonomik tabanına hâkim bir etkinlik haline gelmemelidir.❖ Yerel toplumların, hükümetin ve sanayi endüstrisinin desteği ile planlama, geliştirme ve turizmin kontrolüne katılması teşvik edilmeli ve beklenmelidir. Turizm faydalarının eşit dağılımını sağlamak için özellikle yerlilerin, kadınların ve azınlık gruplarının katılımına dikkat edilmelidir.
--

- ❖ Tüm kuruluşlar ve kişiler, gittikleri bölgenin kültürüne, ekonomisine, yaşam biçimine, çevresine ve politik yapılarına saygı göstermelidir.
- ❖ Turizmdeki tüm paydaşlar turizmin daha sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi konusunda eğitilmelidir.
- ❖ Etkileri izlemek, sorunları çözmek, yöre halkı ve diğerlerinin değişikliklere yanıt vermesini ve fırsatlardan yararlanmasını sağlamak için turizm geliştirme ve operasyonlarının tüm aşamalarında araştırmalar yapılmalıdır.
- ❖ Tüm kurumlar, kuruluşlar, işletmeler ve bireyler işbirliği yapmalı, potansiyel çatışmaların önlenmesi ve turizmin geliştirilmesi/ yönetimi sürecine katılan herkes için tüm kazanımların optimize edilmesi amacıyla birlikte çalışmalıdır.

Kaynak: Telfer ve Sharpley, 2008: 43.

Sharpley (2009: 70) ise sürdürülebilir gelişimi; temel ilkeler; kalkınma amaçları, sürdürülebilirlik amaçları ve sürdürülebilir kalkınmanın gerekleri açısından ele almıştır. Bu kapsamda Sharpley (2009: 70) sürdürülebilirliğin bütüncül yaklaşım, geleceğe yönelik ve eşitlikçilik üzere üç temel ilkesinin olduğunu ifade etmektedir. Turizm endüstrisinin çok sayıda küçük işletmelerden oluştuğunu ve bu yüzden bütüncül yaklaşımın çok sınırlı bir olasılıkla gerçekleştirilebileceğini belirten Sharpley (2009: 70), bu küçük işletmelerin de çoğunlukla uzun dönemli bakış açılarından ziyade kısa dönemli kârlara odaklandıklarını ve sosyoekonomik bir faaliyet olan turizmin eşitsizlik içerdiğini ifade etmektedir. Yazar, sürdürülebilirliğin kalkınma açısından temel ihtiyaçların karşılanması, yaşam kalitesinin artırılması ve öz kaynaklardan yararlanılması; sürdürülebilirlik açısında ise yoksulluğun azaltılması, nüfus seviyesinin sürdürülebilir olması, doğal kaynakların minimal tüketimi ve yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi amaçları olduğundan söz etmektedir. Bu amaçların önemli bir kesimine ulaşmanın çok zor olduğunu belirten Sharpley'e göre (2009: 70), sürdürülebilirliğin temel gerekleri; sürdürülebilir üretim, sürdürülebilir tüketim ve adil dağıtımdır.

2. Yöntem

Bu çalışmada başvuru temel yöntem sistematik literatür incelemesidir. Bu yöntemde incelenen konuya ilişkin literatürde yer alan çalışmalara ulaşmada ve bu çalışmaları incelemede sistematik bir süreç işletilmektedir. Bu kapsamda, herhangi bir araştırmanın gözden kaçmaması için taranacak veri tabanları ve anahtar kelimeler baştan belirlenmekte ve süreç adım adım takip edilmektedir. Bu çalışmada da, öncelikle sürdürülebilir turizme yönelik eleştirel çalışmalara ulaşmak adına turizmle ilgili makalelerin sıklıkla yayınlandığı veri tabanları tespit edilmiş (ScienceDirect, SagePub, EBSCOHost, Jstor, Proquest, Taylor & Francis, Emerald, Scopus ve Google Akademik), ardından taranacak anahtar kelimeler (sürdürülebilir turizm eleştirileri, eko-turizm eleştirileri) belirlenmiştir. Taramalar neticesinde, temel eleştiri boyutlarının oluşturulmasında yararlanılabilecek nitelikte olan dokuz araştırmaya rastlanmıştır. Ulaşılan bu araştırmalar etraflıca incelenmiş ve genel bir yapı ortaya çıkarılarak ana eleştiri boyutları belirlenmiştir. Bu boyutlar; ikiyüzlülük, belirsizlik, yanılğı, teori-pratik uyumsuzluğu, literatür yetersizliği şeklinde adlandırılmış ve bu boyutlar altında gerekli değerlendirmeler yapılmıştır.

3. Bulgular: Sürdürülebilir Turizme Yönelik Eleştiriler

Yukarıda değinildiği gibi, sürdürülebilir turizme yönelik eleştirel araştırmalar incelendiğinde eleştirilerin temel olarak beş noktada toplandığı görülmektedir. Bunlar; ikiyüzlülük, belirsizlik, yanılğı, teori-pratik uyumsuzluğu ve literatür yetersizliğidir. Bu bölümde ilgili boyutlar altında sürdürülebilir turizmin eleştirisi yapılacaktır.

3.1. İkiyüzlülük

Sürdürülebilir turizme yönelik eleştiriler kapsamındaki en önemli çalışmalardan biri Robinson (2004) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazar, sürdürülebilir turizm konusundaki eleştirilerini belirsizlik, yanılğı ve ikiyüzlülük başlıkları altında toplamıştır. İkiyüzlülük kapsamında yazar, "sahte yeşilleşme" olgusuna değinmekte ve turizmde sürdürülebilir olmayan faaliyetlerin, sürdürülebilir söylemlerle ve eko-etiketleme ile gerçekleştirildiğini öne sürmektedir. Yazara göre; eko etiketleme, yapılan olumsuz faaliyetlerin bir şekilde gizlenmesi için başvuru bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Ürünler, faaliyetler ve hizmetler eko-etiketleme sertifikasına sahip olabilir fakat bunları ölçüp değerlendirmek zordur. Robinson (2004), bu noktada sürdürülebilir turizme yönelik ölçümlerin temel prensiplerden hareketle mi yoksa yaparak öğrenme kaosundan mı beslendiğini sorgulamaktadır.

Sürdürülebilirlik literatürü bu belirsizlikler üzerine, sürdürülebilirlik göstergeleri çerçevesindeki çalışmalara odaklanmış, farklı yazarlar tarafından sürdürülebilirlik göstergeleri ortaya konmuştur (örneğin; Telfer ve Sharpley, 2008; Sharpley, 2009). Ayrıca çeşitli kurum ve kuruluşlar sürdürülebilirlik sertifikaları geliştirmiş ve ilgili kriterleri sağlayan işletmelere bu sertifikaları vermiştir. Bugün pek çok sektör "sertifika rejimine" yönelmekte, bütün yatırımlarını yıllardır mücadele verdikleri organizasyonlarla işbirliği yaparak geliştirmek durumunda kalmaktadır. Ayrıca günümüzde toplumun sosyal sorumluluk ve çevresel duyarlılık konusundaki baskısı, işletmelerin sürdürülebilirlik sertifikalarına önem vermesine yol açmaktadır. Tabii ki, bu sertifika ve standartlar tek başına çevresel veya sosyal sürdürülebilirliği garanti etmemektedir. Fakat yine de "yeşil riyakârlığının" tetiklediği bu sertifika ve standartlar olmadan daha sürdürülebilir topluma geçişi düşünmek oldukça zordur (Robinson, 2004: 374-375).

Sharpley de (2010) Robinson'a (2004) benzer değerlendirmelerde bulunmaktadır. Yazar bu kapsamda "yeşil göz boyama" kavramına değinmekte, ekoturizm gibi uygulamaların tüketicilerin kendi suçluluk duygularını bastırmalarına olanak sağladığına vurgu yapmaktadır. Turistler, katıldıkları turlar gerçekten "yeşil" olsun veya olmasın, bu turlara katılarak daha sorumlu hissedebilirler. Ancak Robinson'un da (2004) ifade ettiği gibi, tüm bu ikiyüzlülüklerin bazı olumlu sonuçları da olabilmektedir. Dünya Turizm Örgütü tarafından geliştirilen sürdürülebilir turizm göstergeleri, bu ikiyüzlülükten hareketle ortaya konan önemli bir gelişmedir.

İkiyüzlülük kapsamında incelenecek bir diğer konu da sürdürülebilir turizmin gerçekten bir etik alternatif mi yoksa bir pazarlama taktiği mi olduğudur. Diğer bir ifadeyle, sürdürülebilir turizm tükenen çevresel kaynaklara ve zarar gören sosyal değerlere ilişkin bir düzeltme hamlesi midir, yoksa çevresel duyarlılığı yüksek orta sınıfın (pazarın) büyümesine bağlı olarak gelişen bir pazarlama çabası mıdır? Lansing ve De Vries (2007), bu noktada sürdürülebilir turizmin tamamen bir pazarlama aracı olmadığını, ancak işletmelerin bu yolla önemli bir pazarlama başarısı sağlayabildiğini ifade etmektedir. Yazarlar, özellikle çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirlik boyutları arasındaki dengeye dikkat çekmekte, Robinson'un (2004) aksine turizm alanındaki sertifika faaliyetlerinin (Michelin Yıldızları, AAA Elmasları gibi) oldukça değerli olduğunu ifade etmektedir.

3.2. Belirsizlik

Sürdürülebilir turizmle ilgili en temel eleştiri, uzun yıllar boyunca kavramın muğlaklığı olmuştur. Bu noktada en çok eleştirilen husus tanımlardır. Bu durum, kavramın farklı kesimlere farklı şeyler ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Robinson (2004), tanımlar konusundaki bu belirsizliğin diğer problemleri destekleyebileceğini, ancak bazen tanımlar konusunda açık bir kapı bırakmanın faydalı bile olabileceğini ifade etmektedir. Öyle ki, bu durum sürekli iyi bir tanımın ortaya çıkmasını destekleyebilir. Hatta yazara göre, bilimsel açıdan sinir bozucu olsa da, tanımların entelektüel tartışmalardan ziyade, sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin girişimlerden doğması bu konu kapsamında uygun bir yaklaşım dahi olabilir.

Sharpley (2010), sürdürülebilir gelişme kavramının sadece tanımı açısından belirsiz değil; bunun yanında anlamsal olarak da belirsiz olduğunu belirtmektedir. Bu noktada, sürdürülebilirliğin, gelişimin sürdürülebilirliği ve böylece gelişime önem verilmesiyle mi, yoksa çevreci kısıtlamalarla sınırlanmış bir gelişimle mi ilgili olduğunu sorgulamaktadır. Yazar ayrıca bu belirsizliğin bir takım soruları da gündeme getirdiğine değinmektedir: sürdürülebilir olarak geliştirilmesi gereken şey (kişisel refah, ulusal refah, toplum, ekolojik farklılık) nedir? Sürdürülebilir gelişimden kim sorumludur? Hangi politik-ekonomik sürdürülebilir gelişim varlığını devam ettirebilir? Hangi temel kriterler kapsamında sürdürülebilirlik ölçümlenecektir? Yazara göre tüm bu sorular, turizm açısından da geçerlidir.

Sharpley'e (2010) göre, sorulan tüm bu sorulara paydaşlar farklı cevaplar vermektedir. Turizm endüstrisi ise sadece ekonomik ve pazarlama açısından sürdürülebilirliğe yaklaşmaktadır. Endüstrinin ve turizm işletmelerinin bu tarz bir yaklaşımı, fayda-maliyet analizini beraberinde getirmektedir. Kimi işletmelerde sıkı sıkıya sarılan kavram, maliyet artışına yol açmaya başladığı andan itibaren, terk edilme olasılığı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu da uzun dönemde sürdürülebilirliğin turizm açısından nasıl yapılabileceği konusunda bir belirsizlik oluşturmaktadır. Yerel toplum ise bu terimi daha çok sosyoekonomik fayda ve kültürel değerlerin korunması şeklinde algılamaktadır. Öte yandan, STK'lar bu terime daha çok çevresel faktörleri göz önünde bulundurarak yaklaşmaktadır. Doğal sistemleri bozmadan sürdürülebilir turizm olabilir mi? Bu, yanıtlanmayı bekleyen belki de en kilit sorudur. Durum böyle olunca da, uzun dönemde sürdürülebilirliğin turizm açısından nasıl yapılabileceği konusunda, turizm paydaşları arasında kavramsallaştırmada ve/veya uygulamada bir belirsizlik oluşturmaktadır.

3.3. Yanılgı

Sürdürülebilir turizme getirilebilecek en önemli eleştirilerden biri yanılgıdır. Bu kapsamda, iki temel yanılgı unsurundan söz edilebilir: sürdürülebilir turizmin zıtlık içermesi, yanlış gündemin takip edilmesi (Robinson, 2004: 375-377).

Brundtland raporundan sonra pek çok sektörde sürdürülebilir uygulamalardan söz edilse de, dünyada endüstriyel üretim 15-20 kat artmıştır. Bu, aslında sürdürülebilirlik ve kalkınma kavramlarının birbirinin zıttı olmasına rağmen, birlikte kullanılmalarının bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Zira sürdürülebilirlik yaklaşımının benimsenmesi artarken, aynı zamanda endüstriyel üretimin de bu denli artması mümkün değildir. Bu kavramlar biri artarken diğeri azalan değerleri içermelidir. Bu çerçevede küresel gelişim eğilimleri incelendiğinde, mevcut yapının gerek biyofiziksel açıdan gerekse sosyal açıdan sürdürülebilir olduğunu söylemek zordur. Ancak bu, mevcut sürdürülebilirlik çabalarının hiç sonuç vermediği anlamına gelmemektedir. Mevcut çabalar, henüz yeterli düzeyde olmasa da, işletmeleri özellikle çevresel sürdürülebilirlik anlamında kısıtlamalara gitmeye zorlamaktadır. Ayrıca, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları da, çevresel sürdürülebilirlik kadar olmasa da, tüm sektörlerde (turizm de dahil) yerini almaktadır. Günümüzde büyük zincir oteller, havaalanı terminal işletmeleri, kurumsal sosyal ve çevresel sorumluluklarını yerine getirdiklerine ilişkin raporlar yayınlamaktadırlar.

Sharpley (2010), sürdürülebilir turizm kapsamında ortaya çıkan yanılığın aslında daha büyük ve derin bir konunun; küresel olarak daha yüksek sayılara odaklanmanın getirdiği sorunun bir göstergesi olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre asıl sorun, turizmin küresel olarak böyle hızlı bir şekilde büyümesinde değil; gelirin adil olarak paylaşılmamasındadır. Ancak sektörün bu kadar hızla büyümesi, aynı ölçüde hızlı tüketimi ve çevresel tahribatı da birlikte getirmektedir. Bu kapsamda, sürdürülebilir turizm adı altında sürdürülemez uygulamaların ağırlık kazanması büyük olasılıktır.

Yanılıgı kapsamındaki ikinci temel eleştiri hakkında ise Robinson (2004) sürdürülebilirliğin yeni kavramsallaştırılan bir konu olduğunu ve sürdürülebilir gelişmenin ilginç konulara odaklanarak gerçekliklerden ve çözüm yollarından uzaklaşmamıza neden olduğunu belirtmektedir. Bu esasında sosyal ve biyofiziksel limitlerin aşılmasından da önemli bir probleme işaret etmektedir. Zira toplum farklı konulara eğilirken, endüstriler/işletmeler eski alışkanlıklarıyla hareket ediyor olabilirler. Bunun başka bir yorumu, işletmelerin fayda-maliyet dengesini hiçbir zaman göz ardı etmedikleri, buna karşın toplumun değerlendirmesinde ise böyle bir dengenin yeri ve öneminin sınırlı kaldığıdır.

Gerek biyofiziksel açıdan gerekse sosyal açıdan sürdürülebilir kalkınma, insan odaklı olma eğilimindedir ve insanlığın sürdürülebilirlik açısından hedeflerine ulaşmasını sağlamaya odaklıdır. Ancak kalkınma konusuna tamamen farklı bir bakış açısı geliştirmeden gerçek sürdürülebilirliği sağlamak pek mümkün görünmemektedir. Zira mevcut bakış açısının gözden kaçırıldığı ve bizlerin yanlış yönlere odaklanmasına neden olan pek çok konu vardır: enerji kullanımı, yoksulluk, emisyon, toprak işgali, militarizm, yönetim sistemlerinde bozulma vb. Buna karşın, literatüre yeni kavramlar (örneğin; ekoloji, ekofeminizm, yeşil politikalar, insan odaklı olmayan çevresel etik) kazandırılrsa da, bunların henüz tam anlamıyla anlaşıldığını söylemek zordur (Robinson, 2004: 376-377). Dolayısıyla önümüzdeki on yıllarda; yeni kavramların öncelikle politikacılarca anlaşılıp benimsenmesi ve uygulamaya geçirilmesi, Brutland Raporu'nun ruhuna uygun bir durum olacaktır.

3.4. Teori-Pratik Uyumsuzluğu

Sürdürülebilir turizmin teori ve pratiği arasındaki büyük fark olduğu, sık dile getirilen bir konudur. Turizmin sekiz temel gerçekliği vardır. Bu sekiz gerçeklik şunlardır (McKercher, 1993):

1. Büyük ve küresel bir aktivite olarak turizm, kaynakları tüketir, boşa harcama yaratır ve yoğun altyapı yatırımı gerektirir.
2. Turizmin gelişimi kaynakların aşırı tüketimi ile sonuçlanır.
3. Büyümek ve varlığını sürdürmek adına endüstrinin sınırlı kaynaklar için mücadele etmesi gerekir.
4. Turizm endüstrisi kısa dönemli kâr maksimizasyonuna odaklanan küçük özel işletmelerden oluşmaktadır.
5. Turizmin, global ve çok sektörlü bir endüstri olarak kontrolü imkansızdır.
6. Turistler antropolog değil; tüketicidir. Çoğunlukla sorumlu değil, hırsız davranışlar sergilerler.
7. Çoğu turist rahatlatma, eğlence ve kaçış arar; turist olmaya "çalışmak" istemez.
8. Bir ihracat olmasına rağmen, turizm "bölgede" üretilen ve tüketilen bir deneyimdir.

Sharpley (2009: 68), McKercher'in bu değerlendirmelerinin üzerinden yıllar geçse de, turizmle ilgili gerçekliklerin çok da değişmediğini belirtmektedir. Sharpley (2009: 68), sürdürülebilir turizmin üç temel konusu olan sürdürülebilir üretim, sürdürülebilir tüketim ve adil dağıtımın bu sekiz gerçeklikle direkt ilişkili olduğunu belirtmekte ve üç temel eleştiri konusunun söz konusu olduğunu ifade etmektedir:

- Turizm, sürekli ifade edilenin aksine, bacasız sanayi değildir.
- Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir tüketime bağlıdır. Ancak turistler tatil bölgesi olarak doğal ve kirlenmemiş alanları tercih ederken, sürdürülebilirlik ilkelerine uygun davranışlar sergilediklerine ilişkin kanıt yoktur.
- Sektörün ölçeği, yapısı ve kendine has güç ilişkileri turizm kaynaklarına ulaşma ve sahip olmada adalet sağlanmasını etkiler.

Sharpley (2009: 68-75), teori ve pratik arasındaki farklılıklarla ilgili de bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirmeleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Turizmin sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde gelişmesi, istenilen ancak temel olarak idealistlik ve uygulanamaz bir amaçtır.
- Uzun süredir literatürde incelen sürdürülebilir turizm konusundaki genel görüş, turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasında bir bağ kurulamadığıdır.
- Her destinasyon eşsizdir. Temel prensipler çok gerçekçi değildir.
- Dünyada sürdürülebilirlik özelliklerinin bir kısmını taşıyan bazı destinasyonlar olsa da, bütüncül bakış açısıyla ele alındığında, sürdürülebilir üretim, tüketim ve adil dağılıma ulaşılması mümkün değildir.
- Turizmin getirisinin adil paylaşımı da, ulaşılması mümkün görünmeyen bir durumdur.
- Turistler tercihlerinde sürdürülebilir destinasyonlara önem verir, ancak aktivitelerinde aynı hassasiyeti gösterdiklerine dair çok az örnek ya da kanıt vardır.

- Sürdürülebilir kalkınma açısından diğer yer değiştirmelerle turizmi birbirinden ayırmak mümkün müdür?

Sharpley (2009: 85), turizm gelişiminin “sürdürülebilir kalkınma” kavram ve terminolojisinden bağımsız yeni bir paradigmaya ihtiyacı olduğunu ve bu paradigmanın neo-libereal kalkınma teorisine karşı post-kalkınma teorisi kapsamında şekillenebileceğini belirtmektedir. Kalkınma teorisi kötü zenginleri daha zengin, iyi fakirleri daha fakir yapmıştır (Rahnema, 1997, akt. Sharpley, 2009). Post-kalkınma teorisini savunanların genel kanısı, batı merkezli gelişim felsefesinin kültürleri yozlaştırdığı ve çevreyi tehdit ettiği yönündedir. Post-kalkınma teorisi, küreselleşmeye karşı çıkar ve “yerel düşünme ve yerel hareketi” savunur. Ancak kapitalist arz ve talebin bir fonksiyonu olan turizmde, özellikle az gelişmiş ülkelerde, küresel sermaye olmadan turizm getirisini yaratmanın nasıl mümkün olacağı yine belirsizdir (Sharpley, 2009: 85-86).

3.5. Literatür Yetersizliği

Literatür incelendiğinde sürdürülebilir turizm, ekoturizm, sorumlu turizm vb. başlıklar altında yüzlerce akademik çalışma yapıldığı görülmektedir. Gerek dünya genelindeki akademisyenlerin gerekse turizmle ilgili kuruluşların sürdürülebilir turizm konusunda çalışmalar yaptıkları bilinmektedir. Liu (2003) sürdürülebilir turizm araştırmalarını incelediği çalışmasında, 1980’lerden bu yana yapılan çalışmaların, bazı derin değerlendirme içeren istisnalar dışında, genel olarak baştan savma, tutarsız ve kusurlu olduğunu ifade etmektedir.

Sürdürülebilir turizm literatüründe 2000’lerin başına kadar çalışmalar genel olarak yüzeysel teorik tartışmalarla sınırlı kalmış, 2000’lerden itibaren ise yerel ölçekte sürdürülebilir turizm pratiklerine yönelik durum çalışmaları ağırlık kazanmıştır. Günümüzde sürdürülebilir turizm başlığı altında yayımlanan çalışmaların sayısı çok hızlı bir şekilde artmaktadır. Öyle ki, “Journal of Sustainable Tourism” adında, SSCI tarafından taranan uluslararası bir dergi 1993’ten buyana yayın yapmakta ve ağırlıklı olarak sürdürülebilir turizm kapsamında yürütülen çalışmalara yer vermektedir. Ayrıca bazı araştırmacılar, gelişen bu literatürü bibliyometri, meta-analizi veya toplu bakış teknikleriyle incelemektedir. Bu çalışmalar arasındaki en önemli örneklerden biri, Liu (2003) tarafından yürütülen ve literatür eleştirisinin yanında olgu eleştirisini de içeren çalışmadır. Bahsi geçen çalışmada Liu (2003), eleştirilerini altı temel soru kapsamında gerçekleştirmiştir:

1. Sürdürülebilir turizm sadece arz tarafına ilişkin bir konu mudur?

Sürdürülebilir turizmde odak noktası genellikle arz kaynaklarının sürdürülebilirliği olagelmıştır. Ancak turizm de dahil, hiçbir sektörde talep artışının devamlılığı garanti değildir. Oysa güçlü bir ekonomik gelişmenin temelinde arz ve talep arasında miktar, kalite, fiyat uyumunun yakalanması yatmaktadır. Geçmişte çok popüler olan ancak günümüzde durağanlık veya gerileme dönemini yaşayan Akdeniz destinasyonları buna önemli bir örnektir. Turizm pazarında yerini alan yeni destinasyonlar, eskilerine önemli talep sorunları yaşatabilmektedir. Ayrıca insanların zamanla turizm alışkanlıkları değişebilmektedir. Öyle ki, bugün popüler olan turizm türleri ve destinasyonları zamanla önemini kaybedebilir. Bu kapsamda, sürdürülebilir turizm açısından arzın sürdürülebilirliği kadar talebin sürdürülebilirliği de önemlidir.

2. Turizm kaynağı sabit bir varlık mıdır?

Turizm doğal kaynakları en fazla kullanan endüstrilerden biridir. Bu kaynaklardan bazıları tamamen turizme özgü kaynaklar (kumsallar); bazıları büyük oranda turizme özgü (deniz, orman), bazıları ortak kaynaklardır (toprak, su). Kaynakların kullanımı ve dönüşümü, turizm açısından tartışmalı bir konudur. Öncelikle gelecek kuşaklardan bahsederken, onların hangi kaynakları daha çekici bulacağını bilmenin güçlüğü gelmektedir. Örneğin, gelecek kuşakların piramitlere mi, Disneyland’a mı yoksa sanal gerçekliklere mi daha fazla önem vereceğini kestirebilmek güçtür. Ayrıca kaynakların hiç dokunulmadan olduğu gibi gelecek kuşaklara saklanması mı, yoksa turizm kaynaklarına dönüştürülüp toplam sermaye mirasının artırılması mı gerekmektedir. Bu noktada kaynakların tüketimi, sermaye mirasına dönüştürülmesi ve turizm kaynağına dönüştürülmesi arasında bir denge kurulması önem arz etmektedir. Bu denge, ancak sosyal ve çevreci bir politikanın sonucu olabilir.

3. Kuşak içi eşitlik daha mı az gereklidir?

Sürdürülebilir turizmin temel unsurlarından biri, gelecek kuşakların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmasıdır. Ancak farklı kuşaklar arasında denge yaratmak bir yana, mevcut uygulamalar günümüzde aynı kuşağın üyeleri arasında denge yaratmayı dahi mümkün kılmamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde turizmin gelişimine yerel halkın katılamadığı, hak ettiği payı alamadığı görülmektedir. Ayrıca turizmin gelişmesine paralel olarak yükselen hayat pahalılığı en çok yerel halkı etkilemektedir.

4. Kültürel bütünlük destinasyon toplumunun değişimini reddeder mi?

Bu konu büyük ölçüde etik tartışmalar etrafında şekillenmektedir. Bu tartışmalar, turistlerin destinasyondan ne beklediği ve destinasyon toplumunun (yerel halkın) ne istediği arasında geçmektedir ve önemli bir paradoksu içermektedir. Turistler son yıllarda otantikliğe önem vermektedir. Bu kapsamda, yerel halk geleneksel yaşamını

sürdürmek zorunda mıdır? Batılı anlamda gelişmeyi istemeleri doğal değil midir? Öte yandan, Batılı anlamda gelişme tüm toplumların istemek zorunda olduğu bir gelişme midir? Bu çerçevede ortaya konan sorulara net cevap vermek mevcut uygulamalar çerçevesinde zor görünmektedir. Bazıları, destinasyon toplumunun turist hareketleriyle (batılı anlamda) gelişmesini olumlu görürken; bazıları yerel toplumun kültürüne sahip çıkması gerektiğini savunmaktadır.

5. Sürdürülebilirlik kullanışlı bir şekilde ölçülmekte midir?

Sürdürülebilir turizm konusu, 1980'lerden buyana tartışılan bir konu olmasına rağmen, sürdürülebilirliğin ölçümü özellikle uygulamada halen karmaşıktır. Örneğin taşıma kapasitesi çok tartışılan bir konudur. Ancak fiziksel, ekolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik boyutları olan bu kavram, boyutlar arasında nasıl bir denge sağlamaktadır? "Ayrıca ne kadar ziyaretçi çok fazladır" sorusuna yanıt vermek de zordur. Bu noktada, zararın kaçınılmaz olduğu, dolayısıyla ne kadarlık bir zararın kabul edilebilir olduğu yönünde ölçüm teknikleri geliştirilmesi önerilmektedir (LAC, VİM, VAMP gibi).

6. Eko-turizm sürdürülebilirlik için bir yol mudur?

Ekoturizm, özü itibarıyla turistlerin henüz yeni keşfedilmiş yeşil alanlara ziyaretini içermektedir. Dolayısıyla, sürdürülebilirliği arttırmak bir yana, dünya üzerinde henüz bozulmamış sınırlı sayıdaki destinasyonun ve kültürün de, zamanla artacak turlarla bozulmasına neden olmaktadır. Bu yaklaşımın temelinde olan "getting off the beaten track" (alışılmıştan (izin) dışına çıkma) tümcesinde patika anlamına gelen "track" yerini zamanla "yol" anlamına gelen "road"a ve "otoban" anlamına gelen "highway"e bırakmaktadır.

Sürdürülebilir turizm literatürünün değerlendirilmesi açısından bibliyometrik ve içerik analizi temelli çalışmalar da önemlidir. Zira bibliyometri ve içerik analizi temelli çalışmalar genel olarak literatürün mevcut durumu ortaya koymakta ve ileriye dönük öneriler sunulmasını sağlamaktadır. Ruhanen vd. (2015), 1987-2012 yılları arasındaki 25 yıllık sürdürülebilir turizm literatürünü bibliyometrik tekniklerle ele almışlardır. Bu kapsamda, önde gelen dört turizm dergisinde (JOST, TM, ATR, JTR) yayımlanan 492 makaleyi değerlendirmişlerdir. Yazarlar; 25 yıllık süreçte durum çalışmaları, görgül araştırmalar ve eleştirel değerlendirmelerin sayıca önde olduğunu; sürdürülebilir turizm uygulamaları ve sürdürülebilir turizm kalkınması konularının ağırlık kazandığını; ayrıca planlama, davranış ve algılama temelli araştırmaların çoğunlukta olduğunu ortaya koymuşlardır. Yazarlar, özellikle incelenen konuların yıllar içinde çok değişmemesini eleştirmekte; ancak literatürün tanımsal-kavramsal araştırmalardan görgül araştırmalara geçiş yapmasını olumlu bulmaktadırlar.

Sürdürülebilir turizm literatürünü bibliyometrik açıdan inceleyen Lu ve Nepal (2009) ise sadece Journal of Sustainable Tourism (JOST) isimli dergide 1993-2007 yılları arasında yayımlanan 341 makaleyi incelemişlerdir. Bulgular; Avrupa ve Avustralya-Yeni Zelanda bölgelerinin bu yıllar arasında en fazla sürdürülebilirliği incelenen bölgeler olduğunu göstermektedir. Turizm çeşidi açısından "genel olarak turizm" ve "doğa temelli turizm" kapsamında yürütülen çalışmaların; metodolojik açıdan nicel çalışmaların; bakış açısı yönünden ise destinasyon ve ziyaretçi perspektiflerini içeren çalışmaların ağırlıkta olduğu ifade edilmiştir. JOST'un alana büyük katkı sunduğunu belirten yazarlar, özellikle Afrika bölgesinden sınırlı sayıda araştırmacının bulunmasını bir eksiklik olarak görmektedir. Bu durumun İngilizce konuşulmayan ülkelerin dil bariyeri yüzünden yayın yapmakta zorlanmasıyla ilgili olabileceğini belirten yazarlar, ayrıca sürdürülebilir turizmin batılı bir konu olmasının da etkisinin olabileceğine işaret etmektedir. Yazarların eleştirdiği bir diğer konu, araştırma metodlarının yıllar içinde değişmemesidir. Bu noktada yazarlar, turizmin yöntemini diğer disiplinlerden ödünç alan disiplinlerarası bir konu olmasının etkisine değinmektedirler.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, sürdürülebilir turizm olgusuna yönelik eleştiriler incelenmiş ve buradan hareketle genel bir eleştirel resim ortaya konmuştur. Bu kapsamda, sürdürülebilir turizme yönelik beş temel eleştiri noktası olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar; ikiyüzlülük, belirsizlik, yanlılık, teori-pratik uyumsuzluğu ve literatür yetersizliğidir.

İkiyüzlülük kapsamında literatürde yer alan değerlendirmelerde, özellikle eko etiketleme uygulamalarının gerçeği yansıtmadığına ve ekoturizm faaliyetleri çerçevesinde ortaya çıkan sorunlara değinilmektedir. Ekoturizm uygulamalarının dünya üzerinde kalan birkaç bozulmamış alanı da tüketim odaklı bir olgu olan turizme açtığı, dolayısıyla sürdürülebilirlikten ziyade sürdürülemez bir durumu ortaya çıkardığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda, Butcher'ın (2005) da ifade ettiği gibi, ekoturizm uygulama açısından olduğu kadar ahlaki açıdan da önemli eksiklikleri olan bir olgudur. Öte yandan, sürdürülebilir turizm kavramının etik bir alternatiften ziyade bir pazarlama sloganı haline geldiği de tartışılan konulardan biridir. Belirsizlik konusu ise büyük ölçüde anlamsal ve kavramsal karmaşıklıktan kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, sürdürülebilir turizm olgusunun kaynağı olan "sürdürülebilir kalkınma" kavramının yarattığı sorunlar ve farklı kesimlerin sürdürülebilirlikten ne anladığı üzerine odaklanılmaktadır.

Yanılı, literatürde üzerinde önemle durulan konulardan biridir. Bu eleştirinin temelinde sürdürülebilir turizm olgusunun insanların odak noktasını farklı noktalara çekip, asıl görülmesi gerekenlerin görülmesini engellediği fikri yatmaktadır. Bu çerçevede, sürdürülebilir turizmle insanların sadece semptomlara odaklandıkları, hastalığı yok etme fikrinin bir türlü gelişmediği düşünülmektedir. Ancak yanılı, sadece turizmle ilgili bir konu değil, daha büyük resmin (sürdürülebilir kalkınma) turizme bir yansıması olarak görülmelidir. Öyle ki, sürdürülebilir kalkınma kapsamında ortaya atılan fikirler, insanoğlunun üretimde ve tüketimde daha büyük sayılara ulaşma hırsını engellememiş, sayıların artmasına farklı bir yöntem getirmiştir sadece. Sürdürülebilir turizm olgusu da, büyük tükenişin semptomlarından biri olarak görülebilir. Sürdürülebilir turizmde teori ve pratik arasındaki uyumsuzluk da, bu büyük resmin ortaya koyduğu sonuçlardan biri olarak değerlendirilebilir. Bazı yazarlar (McKercher, 1993; Sharpley, 2009) teori-pratik uyumsuzluğundan hareketle sürdürülebilir turizme yönelik keskin eleştirilerde bulunmaktadır. Bunlar arasında; turizmin bacasız sanayi olmadığı, sürdürülebilir turizmin ulaşılamaz bir ideal olduğu, sürdürülebilir tüketimin çok zor olduğu ve turizmde adaletli gelir dağılımının mümkün olamayacağı en dikkat çekenleridir.

Eleştiriler kapsamında oluşturulan son kategori olan literatür yetersizliği incelendiğinde; sayısal anlamda bir yetersizlikten öte niteliksel olarak yetersizliğe değinilmektedir. Bu kapsamda, sürdürülebilir turizm, sorumlu turizm, minimum etki turizmi, eko-turizm vb. etiketler altında, 1980'lerden buyana yüzlerce kitap, binlerce makale-bildiri vb. akademik çalışma yayınlamıştır. Ancak yapılan incelemeler, çalışmaların hep belli konular etrafında şekillendiği ve benzer yöntemlerle aynı konuların tekrar tekrar incelendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, nicel anlamdaki gelişim hızının nitel anlamda yakalanamadığı düşünülmektedir. Fakat özellikle 2000'lerden itibaren kavramsal tartışmalardan uzaklaşıp görgül araştırmalara ağırlık verilmesi olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, tüm olumsuz yönlerine rağmen sürdürülebilir turizm olgusunun özellikle kısa dönemli karlılık odaklı turizm endüstrisini, bu yönde gelişen pazar baskısının da etkisiyle kısmen kısıtladığı görülmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir turizmin tüm eksikliklere rağmen, alternatifi olan kitle turizmine oranla daha kabul edilebilir olduğu ve bundan sonraki süreçte de üzerinde durulması gerektiği ifade edilebilir. Bu noktada, sürdürülebilir turizm hareketinin "sürdürülebilir kalkınma" olgusundan bağımsız bir teori çerçevesinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir uygulamaların daha nesnel bir şekilde yapılması önemlidir. Gerek küresel anlamda gerekse yerel anlamda, dezavantajlı olan bölgelerin/kesimlerin çıkarları gözetilerek, çevreyi tahrip etmeden ekonomik gelişimlerine destek verilmeli, sosyal yapılarına saygı duyulmalıdır. Bu noktada, ne Batılı anlamdaki gelişmişliğin bu bölgelere dayatılması ne de otantiklik adına onların gelişimlerinin engellenmesi önerilmeli, en uygun denge sağlanabilmelidir.

Turistlerin sürdürülebilirlik konusunda çok hassasiyet göstermemeleri veya bu konuda yeterli kanıtın olmaması, sadece arz-talep koşullarına bağlanamaz, bağlanmamalıdır da. Daha açık bir ifadeyle, turistlerin ihtiyaç ve isteklerine odaklı bir turizm gelişimi ve hizmet sunumu, nadir örnekleri de olsa, sürdürülebilirlik ile çelişki yaratır. Endüstrinin %90'lara varan oranlarda küçük ve orta boy işletmelerden oluştuğu da dikkate alınırsa, bu işletmelerin temelde kârlarını ençoklandırmaya odaklanmaları kaçınılmaz gibi görünmektedir. Bunun engellenebilmesi veya makul bir düzeye çekilmesi, politikacıların tutum ve uygulamaları ile yakından ilgilidir. Politikacıların kararlarına STK'lar yoluyla etki eden endüstri ise, sürdürülebilirliğe maliyetlerini düşürdüğü sürece sarılmakta, sürdürülebilirliğin faydası maliyetlerini aştığı andan itibaren de sürdürülebilirliği terk etmektedir. Dolayısıyla da bu durum, teori ve pratiğin çelişmesine yol açmaktadır. Bu çelişki giderilebilir, ancak asıl tehlike bu çelişkinin bir sarmal haline gelip süreklilik arz etme olasılığıdır.

Kaynakça

- Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. (https://sswm.info/sites/default/files/reference_attachments/UN%20WCED%201987%20Brundtland%20Report.pdf). : Erişim tarihi: 03 Ekim 2019.
- Buchsbaum, B. D. (2004). *Ecotourism and sustainable development in Costa Rica*. Unpublished master thesis, Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia.
- Butcher, J. (2005). The moral authority of ecotourism: A critique. *Current Issues in Tourism*, 8(2-3), 114-124.
- Caalders, J., Van Der Duim, R., Van Mispelaar, A., & Ritsma, N. (2003). Sustainable tourism chains: Connecting small-scale enterprises in Costa Rica to the Dutch tourism market. Bureau voor Economie & Omgeving BUITEN.
- Garrod, B. & Fyall, A. (1998). Beyond the rhetoric of sustainable tourism?. *Tourism Management*, 19(3), 199-212.
- Lansing, P. & De Vries, P. (2007). Sustainable tourism: Ethical alternative or marketing ploy?. *Journal of Business Ethics*, 72(1), 77-85.
- Liu, Z. (2003). Sustainable tourism development: A critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459-475.

- Lu, J. & Nepal, S. K. (2009). Sustainable tourism research: An analysis of papers published in the Journal of Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(1), 5-16.
- McKercher, B. (1993). Some fundamental truths about tourism: Understanding tourism's social and economic impacts. *Journal of Sustainable Tourism*, 1(1), 6-16.
- Mowforth, M. & Munt, I. (2003). *Tourism and sustainability: Development and new tourism in the third World*. New York: Routledge.
- Robinson, J. (2004). Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. *Ecological Economics*, 48(4), 369-384.
- Ruhanen, L., Weiler, B., Moyle, B. D., & McLennan, C. J. (2015). Trends and patterns in sustainable tourism research: A 25-year bibliometric analysis. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(4), 517-535.
- Sharpley, R. (2009). *Tourism development and the environment: Beyond sustainability*. London: Cromwell Press Group.
- Sharpley, R. (2010). The myth of sustainable tourism. *CSD Working Papers Series 2009/2010*, 4, 1-14.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. UK: CABI Publishing.
- Telfer, D.J. & Sharpley, R. (2008). *Tourism and development in the developing World*. London: Routledge.
- Tosun, C. (2001). Challenges of sustainable tourism development in the developing world: The case of Turkey. *Tourism Management*, 22, 289-303.
- Varnacı Uzun, F. (2012). *Ihlara Vadisi kültürel peyzaj alanında sürdürülebilir turizm*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Wu, C-W. (2009). Sustainable development conceptual framework in tourism industry context in Taiwan: Resource based view. *Conference of the International Journal of Arts and Sciences*, 2 (1), 1-11.

Extended Abstract

Aim and Scope

The aim of this study is to reveal the main critical dimensions of sustainable tourism. In this context, it is aimed to criticize the phenomena of sustainable tourism which is a concept that is always shined in tourism literature. The scope of the study is limited to the researches currently available in the literature and available as a result of the searches in academic search engines.

Methods

Systematic literature review method was used in this study. In this context, in order to find critical studies on sustainable tourism, firstly the databases on which tourism articles were frequently published (ScienceDirect, SagePub, EBSCOHost, Jstor, Proquest, Taylor & Francis, Emerald, Scopus and Google Scholar), and keywords (sustainable tourism reviews, eco-tourism reviews) to be searched on the databases were identified. The nine studies which were obtained through the database search were examined thoroughly, and main critical dimensions were determined in a holistic structure. These dimensions are named hypocrisy, uncertainty, misconception, theory-practice mismatch, lack of literature. The necessary evaluations were made under these sub-dimensions.

Findings

The systematic literature review revealed that criticisms of sustainable tourism can be examined in five dimensions. These dimensions are; hypocrisy, uncertainty, error, theory-practice mismatch and lack of literature. In this context, hypocrisies in current practices, conceptual and semantic uncertainties, misconceptions that turn people's focus in different directions, discrepancies caused by the inability to adapt theories to practice, and incomplete aspects of literature stand out. The use of sustainability only as a marketing tool, the ambiguity of what is to be sustained, the industry's deflection of targets with sustainable discourse, the lack of practice of theories, and the rapid increase in the number of researches, although the number of issues examined in the same vicious circle were identified as main points of criticism of sustainable tourism.

Conclusion

The findings show that sustainable tourism brings many hypocritical practices, uncertainties, misconceptions, theory-practice mismatch, and inadequate literature with it. In the study, it is seen that eco-labeling practices do not reflect the reality, eco-tourism practices destroy even a limited number of untouched areas, sustainability cannot go beyond being a

marketing slogan, and problems such as the sector focusing on large numbers (more tourists, more spending, etc.). In addition, although the number of publications on sustainable tourism has increased, it is seen that these publications are always shaped within the same subjects and issues. However, although sustainable tourism has some negative aspects, it partially alleviates the impacts of mass tourism and provides a relatively better use of the resources of destinations. By developing a more realistic approach to sustainable tourism that is appropriate to current conditions and sharing this approach with all stakeholders of the tourism system will be effective in creating sustainable tourism development.